

Validering i högskolan – för tillgodoräknande och livslångt lärande (SOU 2018:29)

Bakgrund

Delbetänkandet *Validering i högskolan – för tillgodoräknande och livslångt lärande* (SOU 2018:29) syftar till att förbättra förutsättningarna för att få erkännanden av tidigare lärande, oberoende av var, när och hur kompetensens har erhållits.

Validering inom högskolan lyftes fram som ett av de områden som borde prioriteras av Valideringsutredningens tidigare delbetänkande *En nationell strategi för validering* (SOU 2017:18).

Fungerande validering för tillgodoräknande är av avgörande betydelse för att högskolan ska kunna bidra till livslångt lärande för större mobilitet och effektiv kompetensförsörjning.

Delbetänkandet fokuserar på hur regelverket bör förändras, men utredningen har också tagit fram förslag på hur erkännandeprocesserna kan utvecklas och kvalitetssäkras. Enligt betänkandet ska det bli möjligt att tillgodoräkna sig uppdragsutbildning samt att få förhandsbesked om tillgodoräknande utan att vara antagen till en utbildning.

Författningsförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Naturvetarnas medlemmars arbetsmarknad är internationell. Den naturvetenskapliga kompetensen är oberoende av nationsgränser och många av de företag eller projekt som naturvetare verkar i är globala. Brister i möjligheterna att få sin kompetens erkänd utgör idag hinder som begränsar möjligheterna till karriärutveckling och rörlighet. Det är i ljuset av detta som Naturvetarna yttrar sig.

Om Naturvetarna

Naturvetarna är fackförbundet för akademiker inom naturvetenskap. Våra 32 500 medlemmar arbetar inom livsvetenskaperna, miljö, jord, skog, de fysiska vetenskaperna, matematik och informationsteknologi. Av dessa arbetar närmare 4 300 med vetenskaplig forskning och utveckling. Omkring 4 500 är anställda och 1 900 studerar inom universitet och högskola. Drygt en fjärdedel av medlemmarna har disputerat. Naturvetarna är kontaktförbund för Karolinska Institutet och Sveriges lantbruksuniversitet samt de flesta statliga forskningsfinansiärer.

Naturvetarnas synpunkter

5.4.5 Behov av gemensamma riktlinjer

Utredningens rekommendation: Lärosätena bör ta fram gemensamma rekommendationer för arbetet med erkännande av tidigare lärande. Dessa bör behandla frågor om erkännande av kompetens baserat på såväl formellt som informellt och icke-formellt lärande.

Naturvetarna avstyrker rekommendationen: Förbundet anser att det behövs nationella riktlinjer för hur arbetet med erkännande av kompetens ska gå till. Riktlinjerna bör arbetas

fram i samarbete mellan lärosätena och arbetsmarknadens parter. Dagens stora variation i hur tillgodoräknanden handläggs är olycklig och förbundet tror inte att det är möjligt att åstadkomma en rättssäker hantering med mindre än att det finns tydliga nationella riktlinjer för hur ärenden om tillgodoräknande ska hanteras av lärosätena.

5.5.3 En mer centraliserad hantering

Utredningens rekommendation: Lärosätena bör skapa en central ingång för ansökningar om tillgodoräknande och en mer centraliserad hantering av beslut om tillgodoräknande.

Naturvetarna tillstyrker rekommendationen: Förbundet anser att rekommendationen är bra och vill gärna se en skärpning genom nationella riktlinjer. Riktlinjerna bör slå fast att det ska finnas en central ingång för ansökan om tillgodoräknande, att det slutliga beslutet ska fattas centralt och hur ansvaret bör fördelas mellan kartläggare, bedömare och beslutsfattare. Lärosätena är visserligen ansvariga för hur verksamheten ska organiseras, men det hindrar inte framtagandet av nationella riktlinjer i frågor som är av stort samhällsintresse.

Naturvetarna delar utredningens slutsatser om att ett centraliserat beslutsfattande bidrar till ökad tydlighet, transparens och rättssäkerhet i bedömnings- och erkännandeprocesserna. Sannolikt underlättar det också utvecklingen av samarbetet mellan lärosäten om erkännandefrågor. Detta är tungt vägande skäl för att ta fram nationella riktlinjer som utvärderas kontinuerligt.

5.7.1 Flexibelt och generöst tillgodoräknande

Utredningens förslag: 6 kap. 6 och 7 §§ i högskoleförordningen ska slås ihop till en paragraf, 7 §. Bestämmelsen ska ange att en student har rätt att tillgodoräkna sig tidigare utvecklade kunskaper och färdigheter. Detta gäller oavsett hur kompetensen har utvecklats. Det kan exempelvis röra sig om studier utomlands, kompetens som erhållits i arbetslivet, genom självstudier eller ideellt arbete. Begränsningen är att det inte får finnas en väsentlig skillnad mellan de kunskaper och färdigheter som studenten åberopar och lärandemålen för den utbildningen som valideringen sker emot.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: En rättvis och effektiv validering är en grundpelare för en hållbar samhällsutveckling och utredningens förslag är väl underbyggt.

5.7.2 Förbättrad redovisning av tillgodoräknanden

Utredningens förslag: Fler uppgifter om studenter ska föras in både i högskolornas studieregister och i Statistiska centralbyråns universitets- och högskoleregister. Även hur kompetensen som valideras har utvecklats ska registreras enligt Valideringsdelegationens förslag på indelning.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: Naturvetarna delar Valideringsdelegationens uppfattning om att det är viktigt att kunna följa upp arbetet med validering på ett bra sätt och den föreslagna kategoriseringen förefaller ändamålsenlig.

5.7.3 Långsiktigt uppdrag och fortsatt utvecklingsarbete

Utredningens förslag: Universitets- och högskolerådets uppdrag att främja lärosätenas arbete med erkännande av tidigare lärande ska vara ett långsiktigt uppdrag. En ändring

med denna innebörd införs därför i förordningen (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet.

Universitets- och högskolerådets uppdrag att stödja utveckling av metoder för bedömning av tidigare förvärvade kunskaper och färdigheter förlängs till och med år 2020.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: Naturvetarna delar uppfattningen att Universitets- och högskolerådets arbete med att stödja lärosätenas arbete med validering bör vara långsiktigt. Inte minst är förvaltningen och vidareutvecklingen av systemstödet Valda viktigt.

Eftersom erfarenheterna visar att efterfrågan på bedömning av reell kompetens framför allt kommer från personer som har utvecklat kunskaper och färdigheter i sin yrkesverksamhet eller från utländska akademiker med avbrutna studier, som har behov av att komplettera sin tidigare utbildning, är det viktigt att prioritera detta arbete.

Iakttagelsen att efterfrågan på validering är störst inom hälso- och sjukvård och IT är samstämmig med Naturvetarnas erfarenheter. Just inom dessa områden arbetar många naturvetare utan formell utbildning för uppdraget. Tack vare en bred naturvetenskaplig grund har de istället kunnat utveckla kunskaperna i arbetslivet. Tyvärr ställer detta till problem när det gäller möjligheten att kompetensutveckla sig genom att läsa kurser inom det nuvarande arbetsområdet på högskolan.

För naturvetare som arbetar i hälso- och sjukvården och av verksamhetschefen bedömts ha den kompetens som krävs för att utföra arbetsuppgifter som i normalfallet hanteras av legitimerad personal kan avsaknaden av validering få flera negativa konsekvenser. Det kan innebära att de inte får den interna kompetensutveckling som erbjuds legitimerad personal och dessutom får svårt att byta jobb, eftersom en kompetensbedömning av en verksamhetschef inte har nationell giltighet.

Naturvetarna vill också särskilt lyfta att det finns en problematik kring att lärandemålen för generella examina och yrkesexamina ofta är mycket olika formulerade, vilket inte behöver betyda att personer med generella examina saknar förmåga att utföra de arbetsuppgifter som ingår i en viss yrkesroll. Med tanke på detta uppskattar Naturvetarna att Valideringsdelegationen framhåller värdet av att lärosätena i den fortsatta utvecklingen av bedömningskriterier och metoder knyter till sig företrädare från arbetslivet.

5.7.4 Resurstilldelning som beaktar kostnader för bedömning av tidigare lärande

Utredningens bedömning: En särskild ersättning bör utbetalas till universitet och högskolor för tillgodoräknanden som baseras på kunskaper och färdigheter som utvecklats på annat sätt än genom svensk eller utländsk högskoleutbildning. Ersättningen bör vara schabloniserad, baseras på en genomsnittlig kostnad för en bedömning av tidigare lärande och enbart betalas ut för beviljade tillgodoräknanden.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: Det är inte rimligt att lärosätena både drabbas av kostnad för validering och uteblivna intäkter för motsvarande studieresultat. Förbundet anser att frågan om ersättning bör behandlas inom ramen för Styr- och resursutredningen (U 2017:05).

5.7.5 Uppföljning och kvalitetsgranskning

Utredningens förslag: Universitetskanslersämbetet ges i uppdrag att genomföra en granskning av lärosätenas arbete med erkännande av tidigare lärande.

Utredningens bedömning: Granskningen bör genomföras som en tematisk utvärdering och bör omfatta både lärosätenas arbetsprocesser och hur de tillämpar högskoleförordningens bestämmelser om tillgodoräknande. Granskningen bör genomföras under år 2021.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: Naturvetarna håller med utredningen om att Universitetskanslersämbetet bör ges i uppdrag att genomföra en granskning av lärosätenas arbete med erkännande av tidigare lärande. Förbundet skulle dock gärna se att utredningens bedömning framgår av uppdraget. Det är en fördel med ett tydligt formulerat uppdrag och utredningens bedömning ger värdefull vägledning kring hur uppdraget bör genomföras.

6.4 Möjlighet till tillgodoräknande inom uppdragsutbildning

Utredningens förslag: Den som deltar i uppdragsutbildning får tillgodoräkna sig kunskaper och färdigheter som deltagaren har utvecklat genom tidigare utbildning, i yrkesverksamhet eller på annat sätt, om det inte finns en väsentlig skillnad mellan de kunskaper och färdigheter som deltagaren åberopar och målen för den uppdragsutbildning för vilken de är avsedda att tillgodoräknas. En förutsättning för tillgodoräknande är vidare en reglering i avtalet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare.

Naturvetarna tillstyrker förslaget: Det är viktigt för individen att få ett erkännande för sin kompetens och en kortare utbildningstid håller ner kostnaderna. Naturvetarna är också övertygade om att lärosätena har mycket att vinna på att samverka med arbetsgivarna kring uppdragsutbildning. Stärkta nätverk, ökad kunskap om hur examinerade använder sin kompetens i arbetslivet och hur kompetenser som utvecklats i yrkesverksamhet kan bedömas är några uppenbara fördelar.

7.4 Central ingång för förhandsbesked

Utredningens bedömning: Ett förhandsbesked om en sökandes kunskaper och färdigheter som kan tillgodoräknas inom en högskoleutbildning bör ges i form av ett utlåtande. Universitets- och högskolerådet bör efter avslutad försöksverksamhet, dvs. från och med år 2021, ges ett utvidgat uppdrag att utöver bedömning av avslutad utländsk utbildning även ansvara för utlåtanden med förhandsbesked om tillgodoräknande av tidigare lärande på eftergymnasial nivå.

Det bör utredas hur Universitets- och högskolerådets utlåtanden kan få en tydligare juridisk status. Syftet med ett förhandsbesked är således att ge individen möjlighet att fatta väl grundade beslut om sina utbildnings- och karriärval.

Naturvetarna tillstyrker bedömningen: En central hantering av förhandsbesked som ges i form av ett utlåtande från Universitets- och högskolerådet förefaller klokt. Naturvetarna anser dock att det är orimligt att nyanlända med oavslutad eftergymnasial utbildning inte ska kunna få förhandsbesked förrän efter 2021. Tiden det tar för nyanlända att komma i arbete är idag alldeles för lång och när det gäller detta behövs en kraftsamling.

För att stärka kompetensförsörjningen och skapa ett hållbart arbetsliv är det viktigt att den reella kompetensen tas tillvara fullt ut. Det är allvarligt att Sverige enligt OECD är det land där en utländsk examen straffas hårdast på arbetsmarknaden. Det är också bekymmersamt att flexibiliteten på svensk arbetsmarknaden så ofta begränsas av svårigheten att få reell kompetens, utvecklad under många år i arbetslivet, validerad.

NATURVETARNA

Per Klingbjer
Förbundsdirektör

Marita Teräs
Utredare